

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-22>

УДК 81-139

Поворознюк Р.В., Місюра О.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЦАРИНІ КОНТРАЦЕПЦІЇ. УКРАЇНСЬКА ПАРАДИГМА

Анотація. У статті розглядаються особливості репрезентації медичної інформації у сфері контрацепції. До уваги береться українська парадигма. Проаналізовано лексичні, граматичні та стилістичні особливості українськомовних текстів медичного спрямування на матеріалі проекту «Клініка, дружня до молоді», буклету «Приймаю рішення свідомо», порталів «Teenslive» і «Сексінфорія», статті «Контрацепція і підлітки» і українського медичного часопису. Інформаційні тексти медичного спрямування також проаналізовано з точки зору міжкультурної комунікації. Звернено увагу на мовні стереотипи, норми поведінку, спілкування, усталені моделі сприйняття та оцінювання предметів і явищ, соціально унормовані звички та традиції. У статті також проаналізовано рівень термінологічності інформаційних текстів медичного спрямування.

Ключові слова: контрацепція, підлітки, міжкультурна комунікація, тексти медичного спрямування, термінологія.

Povorozniuk Roksolana, Misiura Oleksandra

Taras Shevchenko National University of Kyiv

FEATURES OF REPRESENTATION OF MEDICAL INFORMATION IN THE SPHERE OF CONTRACEPTION. UKRAINIAN PARADIGM

Summary. The article covers the features of the representation of medical information in the field of contraception. The Ukrainian paradigm is studied. Lexical, grammatical, and stylistic features of Ukrainian medical texts are analyzed, basing on the material of the “Clinic, friendly to youth” project, the “Making the decision consciously” booklet, the “Teenslive” and “Sexinforia” portals, the article “Contraception and teenagers” and Ukrainian medical journal. Medical terms are also analyzed in terms of intercultural communication. Attention is paid to language stereotypes, norms of behavior, communication, established models of perception and evaluations of objects and phenomena, socially normalized habits and traditions. The level of terminology of medical information texts is also analyzed in the article. Medical discourse is characterized by the widespread use of terminology. Relatively recently, it has partially changed its focus; now attention is paid to functionality, texts should be perceived by both people with medical education and people without education. It was believed that the norms of medical texts are stable, but they clearly show their variability depending on the situation. As far as terminology is concerned, the author always resorts to an additional explanation or a descriptive clarification. Deontic modality can be traced in the material, as the authors use direct addressing, vocabulary that influences a recipient emotionally, inclining him to certain actions. It can also be noticed that both in the case of addressing children and adults, simplified vocabulary is used, understanding, even compassion take place. This, in turn, brings the person of the doctor (author) closer to the patient (recipient – parents/teenagers). From the point of view of intercultural communication, the influence of the Soviet Union with its policy of prohibitions on the information materials is evident. It is difficult to speak frankly with teenagers about sex, certain facts are still concealed or ignored. The role of a woman from an early age is reduced to the “guardian of the hearth and a loving home”, the role of a man – to the head of the family. Any deviations from such a scheme are considered incorrect, unnatural.

Keywords: contraception, teenagers, intercultural communication, medical texts, terminology.

Постановка проблеми. Часто медичні тексти, спрямовані на пацієнта не відповідають свої головній меті – донесення зрозумілої, іноді спрощеної спеціально для реципієнта медичної інформації. Перевантаження медичними термінами, складна структура тексту, спрямованість радше на середньостатистичну людину без медичної освіти – саме це часто стає на шляху компетентної передачі важливої для життя реципієнта інформації. Аналіз сучасних інформаційних ресурсів також показує, що трактувати матеріали медичного спрямування потрібно не лише в контексті їхнього практичного застосування, а також крізь призму поняття міжкультурної комунікації. У цьому і полягає актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У певний період взаємозалежність культури і мови досліджували В. Г'юдикунст, М. Кляйн, Е. Холл, М. Абельман, Ю. Левін. Едвард Холл

вважав, що культура є комунікацією, а комунікація є культурою певного народу [7, с. 8]. Якщо брати до уваги дослідження, присвячені особливостям медичного дискурсу та термінології, то, наприклад, А.В. Боцман відомий визначенням способів творення медичних термінів [1], С. Galinski досліджував особливості медичних терміносистем [11], а С.В. Вострова займалася проблемою етимології медичних термінів [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження теми полягає у виявленні міжкультурних особливостей, а отже і закономірностей в інформаційних медичних текстах, спрямованих на пацієнта. Досліджено вплив культурних характеристик української ідентичності на медичні тексти зі сфери контрацепції.

Метою дослідження є встановлення характеру особливостей, притаманних українськомовним інформаційним матеріалам медичного

спрямування, а також їхнє порівняння на лексичному, граматичному і стилістичному рівнях, а також визначення індивідуального впливу культури, мовної і ціннісної картини світу на складання таких текстів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На українськомовних просторах інтернету побутує трохи суворіший та суто фактичний виклад думки. За запитом «*про репродуктивне здоров'я в Україні*» отримуємо «*фізики*» та «*проблеми*» репродуктивного здоров'я. Веб-сторінка українського медичного часопису подає обговорення під назвою **Роль жінки у збереженні здоров'я сім'ї і нації** [8]. У вступі до обговорення зазначається, що жінка є «*берегинею домашнього вогнища та сімейного затишку*». «*Сучасна жінка несе на собі численні тягарі, що включають фінансову вразливість, відповідальність за домашнє господарство, догляд за дітьми, людьми літнього віку тощо. В Україні жінка традиційно рівноправна з чоловіком і є поруч з ним творцем матеріальних і духовних благ. Міцна родина, віра в Бога, повага до матері та батька – споконвічні цінності українського народу*». Помітно, що автор віддалився від головної теми – контрацепція і репродуктивне здоров'я. Він вдається до залучення національних стереотипів, («*відповідальність за домашнє господарство*»), так званих цінностей, які насправді не можна приписувати всім реципієнтам, бо вони стосуються особистого світогляду кожного. У статті **Контрацепція і підлітки** [6] акцент робиться на питання сексуального життя підлітків: «*Статеве дозрівання дівчат відбувається нині раніше, ніж у попередніх поколіннях. Недостатня зрілість (як фізична, так і психічна), а отже, і легковажність призводять до того, що досить часто у дівчаток-підлітків є багато сексуальних партнерів*». Тематика контрацепції знову не в пріоритеті. А згадка про *легковажність* і велику кількість *сексуальних партнерів* – це певні гендерні стереотипи, які нібито допоможуть майбутнім жінкам і чоловікам підготуватися до стандартних соціальних ролей. Таким чином, дитина, відчуваючи щось, що не відповідає цим стереотипам, одразу починає сприймати свої почуття як неправильні, може закритися, що може мати трагічні наслідки. Побутує думка, що розмови про секс підштовхнуть підлітків до раннього статевого життя. Проте відсутність таких розмов може призвести до чогось страшнішого.

В Україні також існує такий проект, як Клініка, дружна до молоді [10], яка надає медичну допомогу підліткам та молоді на стандартах дружнього підходу: добровільність, доброзичливість, доступність, конфіденційність, анонімність та не осудливе ставлення [10]. Звернути увагу варто на вживання такої лексики, як *доброзичливість, конфіденційність, не осудливе ставлення*. Очевидно, що «*неосудливе*» ставлення трапляється настільки рідко, що про нього потрібно попереджати.

На просторах інтернету можна знайти буклет «*Приймаю рішення свідомо*», у якому мова ведеться нібито від підлітка [5]. На перший погляд, інформація подається цілком доступно, текст не переважаний термінами, є перелік прав підлітків. Аналізуючи пункти, що описують права

підлітків, бачимо, що поради подані у вигляді простої форми інфінітиву в активному стані (мати право, мати доступ), інколи у формі пасивного інфінітиву (бути залученим). Використання таких конструкцій звучить знеособлено, абстрактно, дещо офіційно, що робить текст складним для засвоєння і не виконує своєї головної ролі – апелювати до реципієнта-підлітка. Помітно, що в оригіналі вказівка на реципієнта відсутня. Це, гіпотетично, може призвести до нехтування поданою інформацією.

У розділі про методи контрацепції першим і найважливішим є утримання – тимчасова або постійна відмова від статевих стосунків. «*Утримання від сексу буває навіть необхідним, щоб захистити і зберегти почуття і цінності. Наразі, багато дорослих людей, що на даний момент не мають сім'ї чи стабільних стосунків, також обирають «зачекати», доки зустрінуть свою, близьку людину*» [5].

У цьому прикладі відсутній натяк на медичне спрямування тексту. З погляду українського реципієнта, ця тема може здаватися дещо популістською. Проте це також може бути алюзією на засадничу американську програму утримання – напромак викладання сексуальної освіти в США, який характеризується пропагандою утримання від статевих стосунків серед молоді. Тут досить чітко проявляється деонтична модальність тексту. Своїми настановами автор схиляє реципієнта до їхнього виконання, при тому що як такого звертання до реципієнта немає, тому ці поради нагадують проповідування.

Разом зі згадками про Бога, берегиню роду, домашнього вогнища і сімейного затишку, такі інформаційні портали непомітно проштовхують негативний, «осудливий» погляд на сексуальну діяльність. Зрозуміло, що це спричинено частково нашою ціннісною картиною, частково правилами і поглядами кожної сім'ї окремо. В Україні далі побутує стереотип, що секс – це щось брудне і аморальне (і тільки для дорослих). І якщо оцінювати це явище як приклад національного стереотипу, то це можна вважати не цікавою характеристикою, притаманною нашому народові, а ознаку пострадянського виховання.

Ще одне джерело інформації щодо контрацепції для підлітків – це портал «*Teenslive*» [12]. «*Teenslive*» здається прогресивнішим, ніж інші україномовні інформаційні матеріали. Тут можна знайти розділи про секстинг, порно, презервативи, згоду на сексуальну діяльність тощо. У розділі *Правила безпечної секстингу* текст сегментовано на абзаци, заголовки переважно оформлені у вигляді запитань: *А чи готовий(-а) я?, А чи потрібен цей крок?, Що робити, якщо...?* Важливо, що «*Teenslive*» у своєму тексті розділяє реципієнтів інформації за статтю – «*готовий(-а)*», на відміну від буклету «*Приймаю рішення свідомо*» – «*бути залученим*», «*бути самим собою*». Це важлива риса україномовних порталів. Зазвичай в українських текстах автори обирають чоловічий рід (прикметників, наприклад) і не піклуються про гендерну нейтральність. Наприклад, в англійських текстах взагалі пріоритетним є жіночий рід. Така відмінність зумовлена українською культурою патріархату, яка століттями побутувала серед народу.

Важливо розуміти, що Радянський Союз сповільнив розвиток людини як особистості і всілякими способами перешкоджав отриманні корисної (як вже зараз зрозуміло), тоді занадто прогресивної інформації. Багато що замовчувалося, сексуальна освіта вважалась чимось аморальним. Навіть зараз, незважаючи на те, що секс як продукт є усюди (фільми, реклами, музичні кліпи), в навчальних закладах досі немає пропрацьованої схеми чи системи, яка б доступно пояснювала підліткам деталі сексуального життя, ризиків, які воно за собою тягне, тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. При загальному аналізі українськомовних порталів можна зробити певні висновки. Що стосується лексичних засобів, вони переважно однакові. Проста, зрозуміла лексика з мінімальною кількістю складних термінів. При використанні термінології автор завжди вдається або до додаткового пояснення, або до описового трактування. У реченнях прослідковується деонтична модальність, оскільки автори використовують пряму адресованість, лексику, яка діє на реципієнта емотивно, схиляючи його до певних дій чи порад. Помітно, що і у випадку звертання до дорослих, і у випадку звертання до дітей використовується спрощена лексика, відчувається розуміння, навіть співчутливість. Це, в свою чергу,

наближує особу лікаря (автора) до особи пацієнта (реципієнт – батьки/підлітки).

У граматичному плані багато підзаголовків таких інформативних текстів подаються у формі запитань, таким чином апелюючи до реципієнта. Наказовий спосіб, звертання є теж одними з найчастіше вживаних засобів.

Особливу увагу привертає до себе порівняльний аналіз інформаційних засобів інтернет-порталів з точки зору міжкультурної комунікації. Формування міжкультурної комунікації насамперед передбачає врахування наступних трьох складових: етнопсихологічної, поведінкової і національно-культурної. На україномовні інформаційні матеріали дається взнаки вплив Радянського Союзу з його політикою заборон і приховувань. Про секс з підлітками важко говорити відверто, певні факти все одно замовчуються. Роль жінки від малечку зводиться до «берегині сімейного затишку», роль чоловіка – до голови сім'ї. Відхилення від такої схеми вважається неправильним, неприродним. Інформація на більшості порталів пронизана натяками на те, що від раннього сексу варто утриматися, велика кількість партнерів – це погано. Національно-культурні уявлення серйозним чином впливають на надання медичної інформації, що на пряму пов'язана зі станом здоров'я реципієнта.

Список літератури:

1. Ботцман А.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів на матеріалі англійських інструкцій до вживання лікарських препаратів : автореф. дис. канд. філол. наук. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с.
2. Вострова С.В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англійського медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2003. 20 с.
3. Гавриш М.М. Переклад як різновид міжкультурної комунікації (деякі аспекти проблеми). URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/8360/36-41.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 39-40
4. Гузикова М.О., Фефанова П.Ю. Основы теории межкультурной коммуникации : учеб. пособие; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург : изд-во Урал. ун-та, 2015. 124 с.
5. Приймаю рішення свідомо. URL: <http://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2018/07/prymayu-rishennia-svidomo.pdf>
6. Рівне вечірнє. Контрацепція і підлітки. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/kontratsepsiya-i-pidlitki>
7. Смиківська К. Відтворення етноспецифічних елементів у романі С. Ларссона «Дівчина, що гралася з вогнем», 104 с.
8. Український медичний часопис. Актуальні питання клінічної практики. URL: <https://www.umj.com.ua/article/105789/zdorov-ya-zhinki-zaporuka-zdorov-ya-natsiyi>
9. Хацер Г.О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. *Філологічні науки*. 2013. Книга 3. С. 151.
10. Центр медичної допомоги підліткам та молоді «Клініка, дружба до молоді». URL: <https://ohmatdyt.com.ua/klinika-druznya-do-molodi/>
11. Galinski C. Terminology and specialized communication. The international conference on “Professional Communications and knowledge Transfer”. Vienna, 1998. Vol. 1. 1998. P. 117–131.
12. Teenslive. Найкраще про взаємини та кохання. В реальному часі. URL: <https://teenslive.info/ua/>

References:

1. Botsman, A.V. (2006). Structural-semantic and pragmatic features of pharmaceutical texts (on the material of English-speaking instructions for the use of medicines (Cand. of philology thesis). Kyiv National University of Taras Shevchenko. Kyiv, p. 20.
2. Vostrova, S.V. (2003). *Linhvo-kohnityvni ta komunikatyvno-prahmatychni osoblyvosti suchasnoho anhломovnoho medychnoho dyskursu (na materialah medychnyh tekstiv z problematyky VIL/SNIDU)* [Linguistic, cognitive, communicative and pragmatc features of the modern English discourse (based on medical texts on HIV/AIDS)] (PhD Thesis), Kyiv.
3. Havrysh, M.M. *Pereklad yak riznovyd mizhkulturnoi komunikatsii (deyaki aspekty problemy)* [Translation as a variation of intercultural communication (some aspects of the problem)]. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/8360/36-41.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Huzykova, M.O., & Feofanova, P.Y. (2015). *Osnovy teorii mezhkulturnoi kommunikatsii* [The fundamentals of the theory of intercultural communication]. M-vo obrazovaniya i nauki Ros. Federatsyi. Yekatirinburh : izd-vo Ural. un-ta. Yekatirinburh: Ural University, p. 124.
5. Pryimayu rishennia svidomo [Making a decision consciously]. Available at: <http://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2018/07/prymayu-rishennia-svidomo.pdf>

6. Rivne vechirnie. Kontracepsiya i pidlitky [Contraception and teenagers]. Available at: <https://rivnepost.rv.ua/news/kontratsepsiya-i-pidlitki>
7. Smykovska K. *Vidtvorennia etnospetsyfichnyh elementiv u romani S. Larssona "Divchyna, scho hralasia z vohnem"* [The reproduction of ethnospecific elements in the S. Larsson's novel "The Girl Who Played with Fire"].
8. Ukrainskyi medychnyi chasopys. Aktualni pytannia klinichnoi praktyky [Ukrainian medical journal. Topical Matters of Clinical Practice]. Available at: <https://www.umj.com.ua/article/105789/zdorov-ya-zhinki-zaporuka-zdorov-ya-natsiyi>
9. Khatser, H.O. (2013). Osoblyvosti perekladu terminolohichnoi leksyky na prykladi tekstiv medychnoho spriamuvannia [The Features of Terminological Lexics Translation on the Example of Medical Texts]. *Filolohichni nauky [Philological Science]*, vol. 3, p. 151.
10. Tsentr medychnoi dopomohy pidlitkam ta molodi "Klinika, druzhna do molodi" [Centre of Medical Aid for Teenagers and Youth "Youth-Friendly Clinic"]. Available at: <https://ohmatdyt.com.ua/klinika-druzhnya-do-molodi/>
11. Galinski, C. (1998). Terminology and specialized communication. The international conference on "Professional Communications and knowledge Transfer". Vienna, vol. 1, pp. 117–131.
12. Teenslive. Naikrasche pro vzayemyny ta kohannia. V realnomu chasi [Teenslive. The Best about Relationships and Love. At the Moment]. Available at: <https://teenslive.info/ua/>